



**КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ НАУК
КАФЕДРА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ КАФЕДРА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

Михайло Відейко, Марія Відейко, Богдан Ілля Олександрович, Кисельов
Іван Миколайович; Пісковець Єгор Віталійович; Давиденко Марина Сергіївна;
Потійко Аліна Сергіївна; Сікорська Галина Василівна; Погоріла Олександра
Олегівна; Полулях Вероніка Володимирівна

ЗВІТ

про археологічну практику 2025 року

**Report
on archaeological practice
in 2025**

Київ 2025

ЗМІСТ:

Вступ 3

Розділ 1. ПОЛЬОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ5

Розділ 2. КАМЕРАЛЬНА ОБРОБКА МАТЕРІАЛІВ 14

Висновки 26

Альбом ілюстрацій 31

ВСТУП

Звіт присвячений проведенню археологічної практики кафедрою історії України факультету суспільно-гуманітарних наук Київського університету імені Бориса Грінченка у червні 2024 року. Керівник практики — професор кафедри історії України, доктор історичних наук М.Ю. Відейко, у проведенні брала викладач кафедри Всесвітньої історії Відейко М.М. Археологічна практика 2025 року була проведена на території міста Києва на базі рятувальних розкопок на вул. Кирилівській 13 Г та роботи з археологічними знахідками у відділі Інституту археології НАН України на вул. Володимирська, 3.

Від Інституту археології НАН України керівниками практики були: Івакін В. Г., кандидат історичних наук та Ільчишина К. М. яка керувала роботами з камеральною обробкою знахідок.

Практиканти: Богдан Ілля Олександрович, Бриль Костянтин Андрійович, Кисельов Іван Миколайович; Липницький Костянтин Ігорович; Потійко Аліна Сергіївна; Рудюк Марина Вячеславівна; Сікорська Галина Василівна; Терзіян Данило Сергійович; Тітов Назар Вадимович; Штацька Марина Олексіївна; Вакарчук Ольга Миколаївна; Гуселетов Даніїл Єгорович; Давиденко Марина Сергіївна; Мотруніч Максим Миколайович; Мусієнко Євгенія Олександрівна; Нестерович Марія Олександрівна; Пісковець Єгор Віталійович; Погоріла Олександра Олегівна; Полулях Вероніка Володимирівна; Пшинешнюк Тетяна Степанівна; Ткач Яна Русланівна.

Практика надала можливість ознайомитися з проведенням польових та камеральних археологічних досліджень, основами наукового опрацювання знахідок та написання звітів про виконану роботу, а також з їх презентації на підсумковій конференції.

За результатами практичних занять студентами підготовано звіти та презентації. Під час практики вони вели польові щоденники, здійснювали фотофіксацію процесу розкопок, робили замальовки знахідок.

Ці матеріали використано при складанні даного звіту. Таким чином частина практикантів стала його співавторами. Цей звіт створений з використанням звітів про археологічну практику студентів: Богдан Ілля Олександрович, Кисельов Іван Миколайович(розкопки); Пісковець Єгор Віталійович; Давиденко Марина Сергіївна; Потійко Аліна Сергіївна; Сікорська Галина Василівна; Погоріла Олександра Олегівна; Полулях Вероніка Володимирівна(камеральна обробка матеріалів).

РОЗДІЛ 1. ПОЛЬОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Археологічні дослідження 2025 р. проводилися на місцях рятувальних розкопу історичній частині давнього Києва, відомій, як Поділ по вул. Кирилівська 13 Г — Ромський провулок, біля підніжжя гори. Розділ з описами цих досліджень складений на підставі звітів, складених практикантами(прізвища вказані на початку відповідних частин цього розділу). При ілюструванні цієї частини звіту використано матеріали зі зданих звітів про практику та щоденників.

1.1. РОБОТА НА РОЗКОПІ ПО ТИЖНЯМ

Богдан Ілля Олександрович

1 тиждень: Адреса розкопу: м. Київ, вул. Кирилівська 13Г- Ромський провулок.

У понеділок ми вперше ознайомилися з розкопом, який знаходиться на території Київської археологічної експедиції, що розташована на Подолі. Нам детально розповіли про сам розкоп: пояснили його особливості, значення для досліджень, а також познайомили з основними принципами проведення археологічних робіт. Після цього ми приступили до практичної частини — почали власноруч копати на виділеній нам ділянці. Цього дня мені не вдалося знайти жодних артефактів або цікавих знахідок. Попри це, день був насиченим і корисним. Крім того, нас відпустили трохи раніше, ніж зазвичай, що стало приємним завершенням першого робочого дня на розкопках.

У вівторок ми продовжили археологічні роботи на тому ж розкопі, де працювали напередодні. З самого ранку ми приступили до копання, використовуючи вже набуті навички. Під час роботи мені вдалося зробити кілька знахідок — зокрема, я виявив декілька кісток, а саме ребра, які, за попередніми оцінками, належать до періоду XI–XII століття. Окрім цього, на самому розкопі було знайдено ще один цікавий артефакт — дерев'яне відро, що

також датується XI—XII століттям. Попри ці знахідки, загалом день не був надто насиченим з точки зору археологічних відкриттів або особливо цікавих подій. Проте для мене він виявився цінним у плані практичного досвіду: я відчув, що почав краще розуміти техніку копання, працювати швидше й точніше. Це, безумовно, допоможе мені стати ефективнішим у подальших етапах експедиції.

У середу ми продовжили роботу на тому самому розкопі. Одним із головних завдань цього дня було обережно дістати дерев'яне відро, яке було виявлено напередодні. Ми акуратно його викопали, дотримуючись усіх правил, щоб не пошкодити артефакт. Крім того, мені також вдалося знайти ще кілька кісток, які належать до XI—XII століття.

Цей день був для мене також корисним у плані набуття нових навичок: я навчився правильно збирати знайдені артефакти та пакувати їх у спеціальні пакетики, що є важливою частиною археологічного процесу. В іншому ж цей день не вирізнявся великою кількістю знахідок або особливих подій. Проте день пройшов спокійно та плідно з точки зору досвіду.

У четвер ми, як і в попередні дні, продовжували роботу на тому ж розкопі на Подолі. Робочий процес проходив у звичному темпі: ми копали, уважно досліджували ґрунт та намагалися виявити нові артефакти. Однак цього дня розкопи не потішили нас цікавими чи унікальними знахідками. Єдине, що вдалося знайти, — це декілька кісток, а саме ребра, які, як і раніше, датуються XI—XII століттям. Більше жодних помітних або важливих відкриттів не було. Загалом день пройшов спокійно, без особливих подій чи нових вражень, але все одно залишився частиною нашої спільної археологічної роботи, яка вимагає послідовності та терпіння.

У п'ятницю я, на жаль, не зміг приєднатися до роботи на розкопі через поважну причину. Хоча мені дуже хотілося продовжити участь в експедиції, обставини склалися так, що довелося пропустити цей день.

2 тиждень: Протягом чергового тижня участі у Київській археологічній експедиції на Подолі мені вдалося не лише поглибити свої практичні навички у сфері польової археології, але й ознайомитися з окремими технічними аспектами сучасних методів дослідження та забезпечення робіт на розкопі.

Понеділок розпочався із звичних польових завдань, які включали продовження дослідження розкопу та очищення його ділянок від ґрунту. Нових археологічних відкриттів цього дня зроблено не було: серед знайденого матеріалу переважали лише кістки, що попередньо датуються 11 століттям. Попри відсутність значущих артефактів, день був надзвичайно корисним у плані відпрацювання техніки копання: я помітив значне покращення своєї швидкості та акуратності при знятті шарів ґрунту, що є одним із ключових навичок для подальшої роботи в археологічних експедиціях.

Вівторок також не приніс вагомих змін у наукових результатах розкопу, проте став важливим у плані набуття нових знань про інженерно-технічне забезпечення археологічних досліджень. Однією з особливостей цього дня стало те, що наша група вирила велику яму, у якій виявилися ґрунтові води — для мене це було вперше, коли я на практиці зіткнувся з такою проблемою на розкопі. Крім того, нам продемонстрували принцип роботи спеціального приладу, що дає змогу створювати точний знімок розкопу із зазначенням розташування артефактів: за допомогою сканування апарат визначає і підсвічує об'єкти, які можуть представляти науковий інтерес. Це дає змогу археологам працювати більш ефективно, мінімізуючи ризик пошкодження потенційних знахідок.

Середа пройшла більш результативно з точки зору археологічного матеріалу. У ході робіт було виявлено окрему дерев'яну дошку, яка, за попередньою оцінкою, належить до періоду 11–12 століття. Для мене особисто важливою подією стало те, що вперше вдалося знайти кремій — навіть такий, на перший погляд, скромний предмет має значну цінність для розуміння побуту та діяльності людей, які мешкали на цих територіях у середньовіччі. Крім

цього, я мав змогу спостерігати за процесом відкачування ґрунтових вод із ями — це дозволило побачити, як на практиці вирішуються проблеми дренажу та збереження розкопу у працездатному стані під час досліджень.

Четвер став найбільш насиченим у плані культурно-пізнавальної складової. До нас завітав фахівець, який займається вивченням традиційних методів добування вогню у різні історичні періоди. Це дало можливість не лише послухати теоретичну частину, а й спробувати на практиці працювати з кресалом і огнивом, що застосовувалися людьми минулого для розпалювання багаття. Особливо цікаво було спостерігати за демонстрацією добування вогню методом тертя дерев'яних паличок — такий досвід дозволяє краще зрозуміти побутові реалії давніх епох. З точки зору безпосередньої роботи на розкопі день був спокійним: окрім кісток 11–12 століття, нових археологічних артефактів виявлено не було.

П'ятниця не дала можливості продовжувати польові роботи через несприятливі погодні умови. Група не виходила на розкоп, що є звичною практикою для польових експедицій у випадках сильних опадів чи інших погодних ризиків, які можуть негативно вплинути як на збереження культурного шару, так і на безпеку учасників.

Знахідки: дерев'яна дошка(11-12 ст.); кістки(11-12 ст.); дерев'яне відро(11-12 ст.); дерев'яний паркан(11-12 ст.); керамічне дно глечика(11-12 ст.).

1.2. ХІД РОБІТ ТА ЩОДЕННІ ВІДКРИТТЯ (02.06.2025 – 18.06.2025)

Кисельов Іван Миколайович

Наша археологічна практика проходить на розкопі, розташованому в історичному районі Києва – на Подолі, за адресою вул. Кирилівська 13Г. Цей об'єкт є надзвичайно цінним, адже наразі тут вже досліджено дев'ять культурних шарів, що охоплюють значний історичний період – з XII до другої половини XIX століття. Розкоп має значні розміри: 20 метрів завдовжки, 6

метрів завширшки та 7.5 метрів заввишки. Керівником Київської експедиції є Андрій Приступа.

На об'єкті вже виявлено 39 археологічних об'єктів. Переважно це господарські та стовбові ями різних розмірів, що свідчить про інтенсивну життєдіяльність на цій території. Також досліджено два об'єкти, попередньо ідентифіковані як залишки споруд. Особливо інтригуючою є знахідка в куті розкопу, що, ймовірно, є залишками колодязя. Подальші роботи в секторах А і В ускладнюються високим рівнем ґрунтових вод, які активно надходять з глибини 7.5 метрів.

Серед індивідуальних знахідок трапляються цінні артефакти:

- пірофілітові прясла (важки для веретена);
- вироби з бронзи та свинцю;
- залишки золотої фольги;
- перстень;
- добре збережене дерев'яне відро.

Масовий матеріал представлений численними кістками та фрагментами кераміки, що є цінним джерелом для реконструкції побуту та господарства стародавнього Києва.

02.06.2025: Розпочали практику на об'єкті. Нам провели вступний інструктаж, ознайомили з історією розкопу, виявленими знахідками та загальною ситуацією. Нам показали відкопані залишки господарського приміщення. Повідомили, що раніше тут знаходили кістки, роги, кераміку, обпалену глину та бронзову каблучку. Першим завданням стало відкидання землі подалі від місця розкопу.

03.06.2025: Протягом дня ми займалися інтенсивним розчищенням території розкопу, відкидаючи землю та заглиблюючись в яму. Детальніше обстежили дерев'яні залишки господарського приміщення. Виявили круглий дерев'яний об'єкт, ідентифікація якого (бочка, вулик чи відро) на той момент була ще неясною. Продовжував відкидати викопану землю.

04.06.2025: Ранок після дощу розпочався з вичерпування води із заглиблень. Мокра та важка земля з великою кількістю глини та піску ускладнювала роботу. Вчорашню круглу знахідку ідентифікували як відро і повністю її видобули з глини. Між відром та залишками господарської будівлі виявили пару великих дерев'яних дрючків.

05.06.2025: Місце розкопу було розділене навпіл. Північну половину заглибили на один штик лопати, знімаючи шари ґрунту. У двох північних кутах знайдено залишки дерев'яних дощок. У північно-західному куті дерев'яні балки ідентифікували як криницю, базуючись на кольорах та кривизні ґрунтових шарів. Спостерігаємо чергування землі з піском, а в заглибленні кута переважає глина.

06.06.2025: Напередодні приїжджав екскаватор, який значно розчистив територію та викопав у самому розкопі заглиблення для стікання води (близько 2 метрів глибиною). Ми перекидали землю, яка тепер складалася переважно з глини. Продовжили глибше розкопувати дерев'яні знахідки в кутах, особливо колодязь. Зняли ще один культурний шар по всій площі розкопу.

09.06.2025: Продовжували знімати новий шар ґрунту. На місці господарського приміщення в куті залишалося підвищення, але після підняття балок зрубу почали знімати ті шари ґрунту. Ближче до кута з колодязем знайдено незрозумілий круглий об'єкт. Продовжували відкидати відвал з розкопу.

10.06.2025: Основною роботою цього дня було відкидання відвалу. Цікавих індивідуальних знахідок не виявлено, проте, як завжди, траплялися кістки, роги, зуби та рідше керамічні уламки. У заглибленні з криницею в північному кутку піднявся рівень води, тому його тимчасово залишили без подальшого дослідження. З'явилася можливість встановити помпу для відкачування ґрунтових вод та наслідків дощу. Помпу було встановлено в яму в південному куті, навпроти залишків господарського приміщення. Помпа успішно, хоча й повільно, викачала всю воду.

11.06.2025: Знято ще один шар землі. Переважно виконували роботу з відкидання ґрунту. Між колодязем і невідомою господарською будівлею, у протилежному куті, знайдено три зламані дерев'яні стовпчики, що стоять вертикально. Видно, що вони були вкопані, а потім зламані. Теоретично, це можуть бути стійки від паркану.

12.06.2025: Зранку відкидали відвал. Пізніше почали прокопувати невелику траншею під південною стіною для стоку води, яка мала б з'єднатися з великою ямою, викопаною екскаватором минулого тижня. Однак стіна обвалилася, а потім почався дощ. Під час дощу студент КНУ імені Шевченка, який також працює на розкопі, за проханням керівника Андрія Приступи, розповів про свої дослідження, пов'язані з видобутком вогню в різні історичні періоди. Він показав роботу середньовічного кресала та доісторичний спосіб тертя дерева об дерево, а також дав спробувати видобути вогонь самостійно.

13.06.2025: Вночі та зранку йшов сильний дощ. Через несприятливі погодні умови керівник повідомив, що робота на розкопі цього дня не відбуватиметься. Ми не були присутні на об'єкті.

16.06.2025: За вихідні стався ще один обвал у північному кутку, біля колодязя, який майже повністю його засипав. У заглибленнях по всьому периметру розкопу піднялися ґрунтові води, які довелося вичерпувати. Неподалік від стічної ями знайдено щось на кшталт залишків вуличної печі. Також біля стійок паркану було викопано заглиблення. Поряд з ним, на південь під стіною, виявлено об'єкт, за всіма ознаками – господарська яма. Загалом робота була спрямована на відкидання відвалу.

17.06.2025: Після обвалу в південній частині розкопу стіна все частіше обсипається та завалює стічну яму. За пів метра від обваленної східної стіни вирили траншею, в якій збираються ґрунтові води і стікають у напів завалену стічну яму. Знімали нові шари ґрунту. У північно-східному куті знайдено незрозумілу руду землю, що може вказувати на наявність залишків поки що

невідомого об'єкта. У північній стороні розкопу, неподалік від колодязя, виявлено невелику дерев'яну дошку.

18.06.2025: Цього дня довелося багато відкидати відвал, що було складно через велику кількість глини. Детальніше досліджено опори паркану та викопано заглиблення навколо них. У цих заглибленнях було знайдено півтора метри дерев'яного паркану. Їх ретельно розчистили, але наразі доступно для вивчення лише верхні двадцять сантиметрів цих балок огорожі. Також відносно поряд з цим парканом в різних місцях на приблизно однаковій глибині знайдено два прясла з пірофіліту.

1.3. УЧАСТЬ У РОБОТІ ПОДІЛЬСЬКОЇ АРХЕОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕДИЦІЇ Пісковець...

Археологічна практика, яку ми проходили з 3 по 18 червня, була частиною програми підготовки студентів-істориків і мала на меті ознайомити нас з особливостями польової роботи, методикою археологічних досліджень та реальною історичною спадщиною.

Я брав участь у роботі Подільської археологічної експедиції, яка проходила під керівництвом Приступи Андрія. Місцем розкопок була ділянка в історичній частині Києва — вул. Кирилівська, 13Г, район Поділ. Ця територія має надзвичайно багате археологічне підґрунтя, оскільки саме тут протягом багатьох століть вирувало міське життя, особливо в часи Київської Русі.

Практика проводилася під відкритим небом, у складних, але водночас надзвичайно цікавих умовах. Ми працювали поруч із досвідченими археологами та викладачами, які не лише контролювали процес, а й щедро ділилися знаннями.

Кожен робочий день починався о 9:30. Ми приходили на місце, отримували інструктаж, переодягалися у форму, брали інструменти (лопати, щітки, відра) і спускалися в розкоп. Спершу — зняття верхнього шару ґрунту, потім поступове опрацювання сектора за сектором. Я працював у декількох

зонах: А і В, де велися зачистки стінок, вирівнювання ландшафту, пошук і фіксація знахідок.

Погода була мінливою. У перші дні було спекотно, далі — кілька днів проливних дощів, що зробило ґрунт важким і слизьким. Проте навіть негода не завадила: ми вчилися працювати в умовах мокрої глини, черпали воду з розкопу, сортували знахідки.

Серед знайденого — уламки кераміки, кістки тварин, фрагменти дерев'яного інвентаря, прясла з пірофілітового каменю, золота фольга. Найцікавішим моментом була фіксація решток дерев'яного відра, яке вдалося обережно дістати з вологого шару. Також я вперше спостерігав, як проходить фотофіксація об'єкта перед вилученням, як документуються знахідки.

2. КАМЕРАЛЬНА ОБРОБКА

2.1. ПРОХОДЖЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ АРХЕОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Давиденко Марина Сергіївна: Цей звіт охоплює проходження навчальної археологічної практики, що відбулася з 2 червня 2025 року по 18 червня 2025 року. Практика проходила на базі археологічної експедиції в місті Києві, за адресами: вул. Кирилівська 13 (робота на розкопі) (рис.1) та вул. Володимирська 3 (камеральна обробка).

Керівниками практики були:

З камеральної обробки – Катерина Миколаївна Ільчишина;

З розкопу – Андрій Борисович Приступа.

На початку практики, 2 червня 2025 року, ми ознайомилися з місцями проведення робіт та керівниками, після чого пройшли інструктаж з техніки безпеки, що було підтверджено відповідними підписами.

Протягом моєї археологічної практики я займалась різноманітними археологічними дослідженнями, в камеральній лабораторії. Цей досвід дав мені повне уявлення про комплексний підхід до вивчення минулого, починаючи від польових робіт і закінчуючи ретельною обробкою знахідок.

Моя практика розпочалася зі знайомства з керівниками – Катериною Миколаївною Ільчишиною, відповідальною за камеральну обробку, та Андрієм Борисовичем Приступою, що керував роботою на розкопі. Після детального інструктажу з техніки безпеки, що дав зрозуміти важливість обережності в нашій роботі, ми вирушили на сам розкоп, розташований на вул. Кирилівській 13 у серці історичного Подолу. Ця ділянка виявилася вражаючою за своїми масштабами: 20 метрів у довжину, 6 метрів у ширину та 7,5 метра у глибину. Ми дізналися, що на цьому місці вже досліджено 9 культурних шарів, датованих XII століттям. Нам розповіли про 39 об'єктів, серед яких переважали господарчі та стовбові ями різних розмірів. Особливий інтерес викликали виявлені залишки двох споруд та об'єкт, який імовірно є залишками колодязя.

Основна частина моєї практики була зосереджена на камеральній обробці археологічних матеріалів на вул. Володимирській 3. Ця робота є не менш важливою, ніж самі розкопки, адже саме тут знахідки отримують свій номер та опис й готуються до наукового аналізу. Мої щоденні завдання включали миття величезної кількості керамічних фрагментів. Це були вінця, стінки та донця посудин різного забарвлення: коричневого, сірих, чорних та молочних відтінків (рис.2). Ця рутинна, але необхідна робота навчила мене уважності та обережності, адже кожен фрагмент важливий щоб передати кількість виготовлення та розповсюдження цих виробів в давнину.

Крім кераміки, ми працювали з численними елементами тваринних кісток (рис.3). Мимили роги великої рогатої худоби, щелепи коней із зубами, а також, що особливо запам'яталося, фрагменти людської щелепи.

Значний обсяг часу було присвячено миттю криці (рис.4) неочищеного заліза, що утворюється при виплавці сталі з болотної руди. Лаборант Шекера Нікіта Вікторович пояснив нам величезне значення цих знахідок. Криця, яку ми обробляли, походила з розкопок на вул. Кудрявській 16-А, де раніше вже проводилися дослідження у 1989, 2016 та 2018 роках. Було вражаюче дізнатися, що з одного лише об'єкта було вилучено близько 250 кг криці, що дозволяє уявити масштаби металургійного виробництва в давньому Києві. Миття криці було непростим, адже вона мала пористу структуру і часто містила домішки глини, землі, а іноді навіть фрагменти кераміки.

Особливим і пізнавальним моментом стало знайомство з останками людини. Пані Владислава показала нам чисті кістки чоловіка, що страждав на карликовість та сифіліс (рис.5). Порівнюючи їх з кістками здорового чоловіка, ми чітко побачили відмінності у кольорі та структурі кісток, що стало наочним уроком палеопатології. Нас також навчили відрізняти черепи чоловіків і жінок за їхніми морфологічними ознаками.

Протягом практики ми неодноразово поверталися до миття кераміки та кісток з розкопу на вул. Кирилівській 13-Є. Серед знайдених фрагментів було

багато кераміки з чорним покриттям, а також велика кількість фрагментів сірого та молочного кольору, часто з домішками піску та лінійним орнаментом. Ми мали цілісні та фрагментовані роги тварин, численні суглоби, ребра, дрібні кістки та щелепи, ймовірно, трав'яних тварин.

Окрім фізичної праці з очищення знахідок, практика включала й важливі освітні компоненти. Ми прослухали детальну лекцію про малювання археологічних знахідок, яку провела пані Поліна Городецька (рис.6). Вона наголосила на ключових перевагах археологічного малюнка: його здатності до реконструкції пошкоджених деталей, наочності для передачі непомітних на фото деталей, точності у збереженні масштабу та пропорцій, та доступності, що дозволяє чітко передавати контури, структуру та особливості знахідок, поєднуючи об'єктивність та дослідницьку інтерпретацію. Ми отримали практичні навички малювання, вчилися точно передавати контури вінець, додавати орнамент, надколи та інші особливості, а також малювати розрізи (рис.7).

Один з найбільш захоплюючих моментів стався, коли Шекера Нікіта Вікторович та його колега Дяченко Дмитро Геннадійович продемонстрували нам цінні знахідки з розкопів біля села Острів на Білоцерківщині та з вул. Кудрявська 16-А. Ми побачили справжній ключ, витончені персні, стародавні монети, цілу свистульку та майже цілий глечик (рис.8). Дмитро Геннадійович також показав нам прикраси жінок та верхівки сокири (рис.9), що наочно продемонструвало різноманіття та естетичну цінність знахідок.

На завершальних етапах практики ми перейшли до шифрування знахідок та внесення їх в облік (рис.10). Це був надзвичайно відповідальний процес, що вимагав високої точності. Ми наносили невеликі квадратики коректором на непомітні сторони об'єктів (вінця, орнаментовані стінки, фрагменти амфор, ручки та денця) і записували там унікальний шифр. Потім ці дані розміри, колір, особливості, адреса розкопу, примітки, датування та порядковий номер вносилися в облікові документи. Ми дізналися про чітку послідовність запису:

спочатку вінця, потім шийки, стінки з ручками, ручки та денця. До "викиду" (окремої категорії) відносили кістки, крицю, каміння, роги та зуби все, що не було безпосередньо частиною кераміки чи амфори.

Напередодні завершення практики, 18 червня 2025 року, ми завершували миття останніх партій кераміки з вул. Кирилівської 13-Є та криці з вул. Кудрявської 16-А. Серед звичайних фрагментів глечиків, тарілок та амфор різних кольорів, ми вперше за всю практику знайшли вугілля та дерев'яну палицю, що стало приємним сюрпризом і свідчить про різноманіття артефактів. Після завершення миття ми ретельно прибрали робоче місце. Завершальною дією стало перевірка наших щоденників пані Катериною Ільчишиною, яка поставила підписи та дала її оцінку нашій роботі, підсумовуючи всі наші зусилля та набуті знання. Цей момент ознаменував успішне завершення практичної частини нашої роботи.

2.2. КАМЕРАЛЬНА ОБРОБКА: РОБОТА НА ВОЛОДИМИРСЬКІЙ, 3.

Погоріла Олександра Олегівна:

02.06.2025 (понеділок) День розпочався вступною зустріччю перед відділом на Володимирській. Ми зустрілися з керівниками, прослухали інструктаж із техніки безпеки й вирушили до місця розкопок на вул. Кирилівська, 13Г. Розкоп мав розміри 20×6×7,5 м. Перший день завершився спільним фото — символом старту нашої дослідницької роботи.

03.06.2025 (вівторок) Цей день був повністю присвячений камеральній обробці матеріалів: уламків кераміки, скла, металевих виробів і кісток тварин. Ми висушували, чистили й систематизували знахідки. Особливе захоплення викликала робота з керамікою, яка відрізнялася різноманітністю кольорів, текстур і товщиною.

04.06.2025 (середа) Ми отримали методичні рекомендації від Микити Шекери, лаборанта Інституту археології. Йшлося про належну фіксацію матеріалів, креслення та ведення документації. Особливий інтерес викликали артефакти з

вул. Кудрявської, 16А — уламки криці, що ймовірно належали до давньоруських металургійних майстерень.

05.06.2025 (четвер) Продовжувалася робота з очищення та аналізу знайдених артефактів: залізної криці, уламків кераміки та тваринних кісток. Найбільш вражаючою знахідкою став череп із ймовірними патологічними змінами, можливо, викликаними сифілісом. Крім цього, було знайдено уламки плитки, які могли бути частиною шляхетського маєтку.

06.06.2025 (п'ятниця) Розпочала переклад археологічного звіту. Це документ у якому ретельно висвітлено результати досліджень, проведених у різних населених пунктах Київської області.

Другий тиждень практики (09.06.2025-13.06.2025) 09.06.2025 (понеділок). Продовжено роботу над перекладом археологічного звіту. Увага була зосереджена на описі поселень, оборонних валів і знахідок у межах Київської області.

10.06.2025 (вівторок). Того дня знову займалися промиванням криці. Майже всю крицю вдалося обробити, залишилося лише два контейнери. Наприкінці дня нам показали низку артефактів, знайдених у різні періоди історії на території Коперового кінця та могильника «Острів». Серед них: ремінні пряжки, фібули, два персні (чоловічий і жіночий), два види ключів, керамічний горщик із орнаментом, іграшковий свистунець у вигляді барана, два сокирні леза, дві шийні гривні, два браслети та два натільні хрестики.

11.06.2025 (середа). Розпочала переклад звіту Придніпровської археологічної експедиції 1963 року під керівництвом Б. А. Рибаківа. Матеріали містять опис розкопок у селі Старі Безрадиці, включаючи структуру валів, житла та знайдених артефактів, зокрема зарубинецьку та давньоруську кераміку, а також вироби з металу.

12.06.2025 (четвер). Продовжила переклад звіту, завершивши розділ, присвячений дослідженням валу та укріплень у Старих Безрадичах. У ньому описуються конструкції городень, сирцевих стін, зрубів і знахідки, серед яких

срібляник, наконечники стріл та топірець. Звіт охоплює дані про оборонні споруди X – початку XI століть, технічний стан конструкцій і знахідки, що свідчать про руйнівну пожежу.

13.06.2025 (п'ятниця). Завершено переклад розділу про розкопки на Дівочій горі. Докладно описано результати досліджень біля села Грипольє, де були виявлені вогнище-жертвник, поховання зарубинецької культури, бронзові прикраси та керамічні вироби. Проведено стратиграфічний аналіз шару, охарактеризовано поховальні конструкції та типологізовано знайдені артефакти. Завершено обробку матеріалів для подальшого наукового використання.

Третій тиждень практики (16.06.2025–19.06.2025)

16.06.2025 (понеділок). Розпочався останній тиждень практики. Завершили опрацювання матеріалів із розкопу за адресою Кирилівська, 13 Є. Серед знахідок – частини кісток щелепи тварини (можливо корови чи вівці) та фрагменти розписаного керамічного посуду.

17.06.2025 (вівторок). Виконала переклад звіту з аналізом трипільського домобудівництва й матеріальної культури. Зосередилася на двох концепціях інтерпретації залишків жител (Кричевського–Пассек і Маркевича–Зіньківського), а також методологіях розкопок і реконструкцій. Окремо досліджено виготовлення знарядь праці у східних регіонах Трипілля (Олександрівка, Гребенюків Яр), акцентуючи увагу на крем'яних виробах: їхній класифікації, технології виготовлення і використанні.

19.06.2025 (середа). Сьогодні завершили камеральну обробку знахідок — домили останній ящик із крицею. Пані Катерина перевірила польові щоденники.

2.3. ПРАКТИКА НА КАМЕРАЛЬНІЙ ОБРОБЦІ ЗНАХІДОК

Полулях Вероніка Володимирівна:

Практика розпочалася (Понеділок) 2 червня 2025 року з інструктажу з техніки безпеки та ознайомлення з необхідним спорядженням :польовим щоденником,

робочим одягом, гумовими рукавичками, щітками , головним убором та фартухами. Після цього нам було показано розкоп , де ймовірно була споруда XIX століття .

У (Вівторок) 3 червня , розпочався камеральний етап – миття, сортування , очищення та сушіння археологічного матеріалу. Серед знахідок були фрагменти керамічного посуду (стінок глечика , дно амфори) , тваринні кістки (щелепа коня). Знахідки очищували м'якими щітками , після чого розкладали для сушіння.

(Середа) 4 червня, робота продовжилася миттям масивних фрагментів металургійного шлаку (криці). Матеріал мав пористу, нерівномірну поверхню , темно-сірий або червоно-бурий колір. Криця дуже брудна , доводилося дуже часто змінювати воду.

(Четвер) 5 червня ми знову мили крицю , також за якісну роботу нам показали череп людини, ребра і кінцівку (руки і ноги) , ще продемонстрували кістки людини яка страждала карликовістю і сифілісом.

(П'ятниця) 6 червня , моя команда сьогодні була відсутня, тому довелося мити все самій . Я мила керамічні фрагменти (горщики,миски, шийка амфори, фрагмент скла , кістки великої рогатої худоби, жорновий камінь).

(Субота) 7 червня , нам дали завдання онлайн у додатку Classroom , кожен з нас мав особисто описати як пройшов його тиждень під час археологічної практики , дотримуючись вимог оформлення тексту і фото.

(Понеділок) 9 червня, знову мили крицю , проте день не був однотонним заняттям миттям криці, ми прослухали цікаву лекцію про значення археологічних малюнків як важливого елементу фіксації. Пані Поліна Городецька , розповідала нам про реконструкцію , наочність, точність, доступність. Художник може акцентувати увагу на найбільш характерних рисах предмета – формах , тріщинах, орнаментах. Малюнок дозволяє зробити образ більш зрозумілим для інших. Деякі видатні художники могли додати

романтизму до своїх рисунків як-от Вікентій Хвойка додавав атмосферу романтизму до розкопу де горщики лежать майже неушкоджені в землі .

(Вівторок) 10 червня, також ми крицю, але цей день також був наполовину присвячений лекції знахідок ХІ століття , серед яких ключі, кресало, цареві плумби (печатки), кільця, пошкоджена фігурка баранця (свистулька) , горщик, браслети (жіночі), прикраси у вигляді кілець, які одягаються на шию, чим більше кілець тим вище статус людини.

(Середа) 11 червня, сьогодні ми мали матеріал з вул. Кирилівська 13-Є, а раніше мали матеріал з вул. Кудрявської А-16. Миття включало фрагменти кераміки, амфори , щелепи коня, через зливу заняття завершилося маркуванням знахідок.

(Четвер) 12 червня, я встигла помити лише 2 підноси знахідок, бо дощ знову вплинув на графік , решту часу ми маркували предмети і відбувся інструктаж із графічної фіксації об'єктів. Пані Поліна Іллівна пояснювала , як малювати та штрихувати предмети , вимірювати їх довжину, ширину , дотримуватись масштабу.

(П'ятниця) 13 червня, ми складали облікові таблиці з описами артефактів (знахідок) , походженням , датуванням , а також виконували графічні замальовки. Робота потребувала уважності й точності, оскільки навіть дрібні деталі, мають значення для подальшого вивчення.

(Субота) 14 червня, виконували таке саме завдання як і минулого тижня , субота 7 червня.

(Понеділок) 16 червня, сьогодні під час практики ми мали кістки тварин та людини, вироби з кераміки кафа(горщики , фрагменти тарілок), криця, щелепа кабана.

(Вівторок) 17 червня, сьогодні вдалося помити один піднос зі знахідками, оскільки робота була перервана через дощ. Ми знову виконували графічні замальовки артефактів та заповнювали облікову таблицю.

(Середа) 18 червня, сьогодні ми помили два підноси кераміки кістки великої рогатої худоби. Далі весь день ми мали 4 великі підноси криці. Нас відпустили

на дві години раніше, вся практика була цікавою і проминула дуже швидко, нам поставили підписи у польовий щоденники і археологічна практика закінчилася.

2.4. КАМЕРАЛЬНА ОБРОБКА МАТЕРІАЛУ

Потійко Аліна Сергіївна: Основна частина практики проходила у приміщенні Інституту археології на Подолі. Наша робота полягала у митті та шифруванні археологічного матеріалу, переважно з розкопок на вул. Кудрявській. Більшість знахідок датуються XI–XII ст. Серед них:

- уламки керамічного посуду (горщики, тарілки)
- кістки та щелепи тварин (зокрема кінські)
- роги великої рогатої худоби
- металеві цвяхи
- криця — у великій кількості(рис.2)

Матеріал поведив себе добре під час обробки у воді. Криця добре збереглася, проте іноді доводилося розрізняти її від затверділих шматків глини.

Шифрування археологічних знахідок

Під час дощу ми заносили матеріал до середини і займалися шифруванням(рис.3). Цей процес передбачає:

- викид неінформативних уламків (стінок посудин)
- нанесення шифру на збережені частини знахідок
- шифр включає: експедицію, шар, об'єкт, індекс

Шифр наносився на внутрішній бік знахідки у вигляді невеликого квадрата (рис.4). Під керівництвом пані Катерини Ільчишиної ми опанували цю процедуру та виконували її самостійно.

Додаткові завдання

Через тимчасову хворобу я виконувала індивідуальні завдання:

- Переклад польового щоденника Канівської експедиції 1960 року. Було дуже цікаво читати безпосередні записи учасників розкопок. Основна складність — розбір старого рукописного тексту.

- Набір тексту тез 1920-х років про централізацію науки в СРСР. Вивчала історичний контекст зв'язків українських наукових установ із всесоюзними структурами.

Освітні заходи

Під час практики було організовано інформативну лекцію Поліни Городецької, присвячену археологічному малюнку. Основні риси такого малюнка:

- Реконструкція
- Наочність
- Точність
- Доступність

Ми розглянули зразки графічного оформлення, що допомогло краще зрозуміти суть археологічного зображення.

Опис і зарисовка матеріалу

Під керівництвом пані Катерини ми також вчилися описувати та зарисовувати знайдені об'єкти (рис.5). Робота включала:

- Створення таблиці для кожної знахідки
- Характеристику предмета
- Малюнок у профіль і вигляд збоку

Це дало змогу глибше зрозуміти структуру та призначення об'єктів.

Демонстрація артефактів Київської Русі

Наприкінці одного з робочих днів Дмитро Геннадійович Дяченко разом із колегою продемонстрували знахідки періоду Київської Русі. Серед них були:

- прикраси (каблучки, браслети)
- монети
- глиняні іграшки (свистульки) (рис.6)
- ключі (рис.7)
- предмети повсякденного вжитку

Це дозволило краще уявити побут людей тієї доби.

2.5. КАМЕРАЛЬНА ОБРОБКА МАТЕРІАЛІВ

Сікорська Галина Василівна: Протягом періоду з 2 по 18 червня 2025 року я пройшла археологічну практику на базі Інституту археології НАН України та побувала діючих розкопах у місті Києві на вул. Кирилівська 13. Керівниками нашої практики були фахівці Ільчишина Катерина Миколаївна (камеральна обробка) та Приступа Андрій Борисович (польові дослідження на розкопі).

Перший день практики розпочався з інструктажу з техніки безпеки та ознайомлення з місцем розкопок на вул. Кирилівській 13, де ми досліджували підвал будинку 19 століття (рис.1.). Вже наступного дня ми розпочали камеральну обробку знахідок (рис.2.), зокрема миття численних глиняних фрагментів - вінців, денць, стінок глиняних горщиків з характерним лінійним орнаментом також фрагменти амфор (рис.3.). Окрему увагу приділяли сортуванню кісток тварин, тобто кісткові сугави й нижні та верхні щелепи з зубами тварин, серед них траплялися й людські останки до прикладу нижня щелепа, крім того було дуже багато тваринних рогів.

Особливо цікавим став день, присвячений роботі з крицею з розкопу на вул. Кудрявській, 16-А. Під час міні-лекції Шакери Нікити Вікторовича ми дізналися про сучасні дослідження (2023-2025 рр.) які принесли вражаючі результати. Лише з одного об'єкта археологи вилучили близько 250 кг криці - первинного продукту металургійного виробництва, що дає уявлення про весь технологічний ланцюг давньоруської металургії. Ці знахідки особливо цінні, оскільки демонструють процес від видобутку болотної руди до отримання кінцевих виробів.

Важливим етапом практики стало вивчення основ антропологічного аналізу. Пані Владислава розповіла нам як дізнатись різну інформацію по кісткам на прикладі кісток карликової людини, що хворіла на сифіліс (рис.4.) та навчила нас відрізняти черепи жінок та чоловіків. Ці знання ми застосовували

під час обробки численних кістяних знахідок, серед яких вдалося ідентифікувати щелепу кабана за характерним положенням зубів та ікла.

Окрему цінність мав майстер-клас з археологічного малювання, проведений Поліною Городецькою. Ми навчилися не просто фіксувати знахідки, а й інтерпретувати їх, реконструюючи втрачені деталі (рис.5.). Цей традиційний метод, незважаючи на сучасні технології, залишається незамінним інструментом археолога.

Під час практики ми також працювали з різноманітними артефактами: від уламків скляних виробів незвичайної форми до людських останків, дізнались про розкопки біля села Острів на Білоцерківщині та побачили металеві прикраси, гривні, з цього розкопу (рис.6.). Кожен предмет ретельно мили, сортували, шифрували та вносили в інвентарні описи.

ВИСНОВКИ

Археологічна практика 2025 року, яка була проведена на базі розкопок Інституту археології у історичній частині давнього Києва в цілому може бути визнана успішною. Про враження та набуті знання і навички найкращим чином можуть свідчити висновки, зроблені безпосередніми учасниками практики. Нижче наведені деякі з них.

Богдан Ілля Олександрович: Підсумовуючи практику, можна зазначити, що окрім безпосередньої практики археологічного копання та дослідження культурного шару, я здобув важливі знання про допоміжні технології, що використовуються в сучасній археології. Зокрема, я навчився орієнтуватися у використанні приладів для створення детального знімка розкопу, зрозумів принципи боротьби з ґрунтовими водами під час розкопок, а також отримав досвід у роботі з різними методами добування вогню — що розширює загальне розуміння давніх технологій виживання.

Серед знахідок найбільше значення мають виявлені кістки 11–12 століття, дерев'яна дошка цього ж періоду та мій перший кремій. Хоча матеріал досить обмежений, кожна навіть невелика знахідка допомагає формувати повнішу картину про життя людей на території стародавнього Києва та робить внесок у загальну реконструкцію побуту й господарства мешканців Подолу у середньовічний період.

Отримані знання та практичні навички стали ще одним кроком у формуванні мене як молодого археолога і заклали основу для подальшого професійного розвитку у сфері дослідження історичного минулого нашого міста.

Кисельов Іван Миколайович: Протягом періоду практики на розкопі по вул. Кирилівській 13Г вдалося ознайомитися з масштабом та складністю археологічних робіт на Подолі, що є надзвичайно цінним для розуміння історії Києва. Дослідження дев'яти культурних шарів, датованих XII–XIX століттями,

вже виявило значну кількість об'єктів, переважно господарських та стовбових ям, а також залишків споруд, включаючи ймовірно колодязь.

Індивідуальні знахідки, такі як пірофілітові прясла, вироби з бронзи та свинцю, залишки золотої фольги, перстень та добре збережене дерев'яне відро, разом із масовим матеріалом (кістками та керамікою), надають цінну інформацію про побут, ремесла та повсякденне життя мешканців Подолу протягом століть.

Незважаючи на складні умови праці, викликані значною глибиною розкопу, обвалами ґрунту та високим рівнем ґрунтових вод, що вимагало використання помпи та дренажних траншей, роботи тривають. Виявлення дерев'яних елементів, зокрема залишків паркану та можливої криниці, підкреслює добру збереженість органічних матеріалів у цих ґрунтових умовах, що є великою перевагою для досліджень. Додаткове виявлення залишків вуличної печі та інших господарських ям поглиблює наше розуміння давньої забудови.

Загалом, практика надала унікальний досвід роботи на реальному археологічному об'єкті, дозволивши закріпити практичні навички розкопок, документування та обробки матеріалу, а також зрозуміти логістичні та технічні виклики археологічних досліджень у міських умовах. Ці розкопки продовжують відкривати нові сторінки минулого Києва.

Пісковець:

За три тижні практики я здобув безцінний досвід. Навчився розуміти послідовність дій у розкопі, розпізнавати шари й сліди втручання, працювати в команді. Найважливіше — я побачив, як оживає історія не в підручнику, а в землі, у кожному уламку, у кожному сліді людини, що жила століття тому.

Також я усвідомив, що археологія — це не лише про знахідки, а й про терпіння, уважність і повагу до минулого. Я радий, що зміг долучитися до реального дослідження й відчути себе частиною великої справи — збереження нашої культурної спадщини.

Практика залишила глибокий слід у моїй пам'яті та зміцнила бажання далі працювати в історичній царині.

Давиденко Марина Сергіївна: Протягом проходження археологічної практики я отримала ґрунтовні знання та практичні навички в галузі археології. Моя діяльність була зосереджена на камеральній обробці археологічних матеріалів та ознайомленні з польовими аспектами роботи.

Я активно брала участь у митті та первинній обробці тисяч фрагментів кераміки різного призначення (вінця, стінки, денця) та кольору, що дозволило мені візуально розрізняти різні типи посуду. Значний обсяг роботи було присвячено очищенню криці, неочищених шматків заліза, що є ключовими для розуміння давнього металургійного виробництва.

Я навчилася ідентифікувати та розрізняти різні види тваринних кісток (роги, щелепи, суглоби, ребра), а також отримала уявлення про особливості людських кісток, зокрема ознаки хвороб та гендерні відмінності за будовою черепа.

Одним з найцікавіших аспектів практики стало шифрування археологічних знахідок та заповнення облікових документів, що є надзвичайно важливим етапом для систематизації та подальшого наукового аналізу матеріалів. Я здобула практичні навички археологічного малювання, навчившись точно передавати контури, орнаменти та пошкодження знахідок, що підкреслює важливість малюнка для збереження деталей, непомітних на фото.

Мої враження від практики є надзвичайно позитивними. Я дізналася багато нового про археологічну роботу, її методи та значення. Зокрема, для мене стало відкриттям:

Масштабність розкопок та кількість культурних шарів, які можуть бути досліджені на одній ділянці (на прикладі вул. Кирилівська 13-Є). Важливість криці як джерела інформації про давнє металургійне виробництво та обсяги її виявлення. Принципи та деталі археологічного малювання, його точність та

необхідність для досліджень. Цінність камеральної обробки як первинного етапу роботи з археологічними знахідками, що відбувається перед науковим дослідженням.

Відповідальність та увага до деталей, необхідні при роботі з крихкими артефактами та людськими рештками. Різноманіття знахідок від звичайної кераміки до цінних прикрас та інструментів, що розширює уявлення про побут та культуру минулих епох. Ця практика значно поглибила мої знання в археології, дала мені цінний досвід та розуміння важливості кожного етапу археологічного дослідження.

Погоріла Олександра Олегівна: Археологічна практика виявилася чудовою можливістю для роботи з автентичними матеріалами, здобуття практичних навичок камеральної обробки, зокрема очищення, систематизації, шифрування, фіксації знахідок та ведення технічної документації. Особливу цінність мала робота з металургійними артефактами, переклад археологічних звітів, а також вивчення основ креслення та опису кераміки. Цей досвід значно поглибив розуміння археологічних процесів і важливості командної роботи. Набуті знання зміцнили теоретичну підготовку та стали міцним підґрунтям для майбутніх наукових досліджень.

Полулях Вероніка Володимирівна: Під час проходження археологічної практики я отримала практичні навички походження з різними археологічними матеріалами у процесі їхньої первинної обробки. Було опановано техніку миття , очищення, сортування та маркування знахідок , а також основи графічної фіксації об'єктів і складання облікових таблиць. Під час миття матеріалів спостерігається їхнє поведіння у воді : Криця , має пористу структуру , активно вбирає вологу , потребує швидкого сушіння, щоб запобігти руйнуванню. Кераміка , добре вміє переносити контакт з водою , не розмокала , однак стара кераміка мала тріщини, тому вимагала обережного чищення м'якою щіткою особливо по краях .

Тваринні кістки , досить крихкі , частково вбирали вологу , при тривалому знаходженні у воді ставали ламкими , могли розшаровуватись , тому після короткочасного миття їх одразу просушували, кістки людини поведуть себе аналогічно. Скло, не реагує на воду , очищується легко, але при механічному натиску можна пошкодити знахідку і себе. Фрагменти жорнового каменю, важкі, у воді стійкі , не вбирали вологу , поверхня груба , без змін. Фрагменти амфори, стабільне поведження у воді , проте потрібне дбайливе очищення твердою щіткою. Завдяки цим спостереженням , я навчилася розпізнавати стан збереженості матеріалів , оцінювати їхню міцність , вибирати правильно інструменти і вести польову документацію, графічну фіксацію , ведення облікових таблиць.

Потійко Аліна Сергіївна: Практика була дуже насиченою, пізнавальною та корисною. Я здобула нові навички в роботі з археологічним матеріалом, навчилася шифрувати, описувати й замальовувати знахідки, ознайомила з історичними джерелами та дізналася більше про Київську Русь. Отриманий досвід значно поглибив моє розуміння археології як науки та її методів.

Сікорська Галина Василівна: Ці три тижні практики стали для мене надзвичайно плідними. Я не лише отримала практичні навички роботи з археологічними матеріалами, але й поглибила розуміння історичних процесів через матеріальні свідчення минулого. Особливо варто відзначити можливість безпосередньої участі у всіх етапах археологічних досліджень - від польових робіт до камеральної обробки (рис.7.) та наукової інтерпретації знахідок. Цей досвід став важливим кроком у моєї професійній підготовці.

Знахідки з розкопок знаходяться в Інституті археології НАН України. Електронні копії звітів практикантів та польових щоденників, презентації знаходяться у електронному архіві Центру Археології Факультету суспільно-гуманітарних наук. Звіт про археологічну практику 2025 року розміщений у репозиторії Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

АЛЬБОМ ІЛЮСТРАЦІЙ
ДО
ЗВІТУ ПРО АРХЕОЛОГІЧНУ ПРАКТИКУ
2025 року

ALBUM OF ILLUSTRATIONS
FOR THE
REPORT ON ARCHAEOLOGICAL PRACTICES
2025



Рис. 1. Київська експедиція, 2025 рік. Фото розкопу за адресою Кирилівська 13Г. Вигляд з Південної сторони.



Рис. 2. Київська експедиція. Фото дерев'яного відра на фінальній стадії викопування.



Рис. 3. Київська експедиція. Фото зливної ями в південному куті, у яку набралось води і яку помпа звідси викачує.



Рис. 4. Київська експедиція. Фото об'єкту під південною стіною, який ідентифікували як господарську яму.



Рис. 5. Київська експедиція. Фото незрозумілого об'єкту у північно-східному кутку, але рудий колір землі дає підстави досліджувати його далі.



Рис. 6. Київська експедиція. На фото зображений дерев'яний паркан, навколо нього у заглибленнях було знайдено кілька прясел.

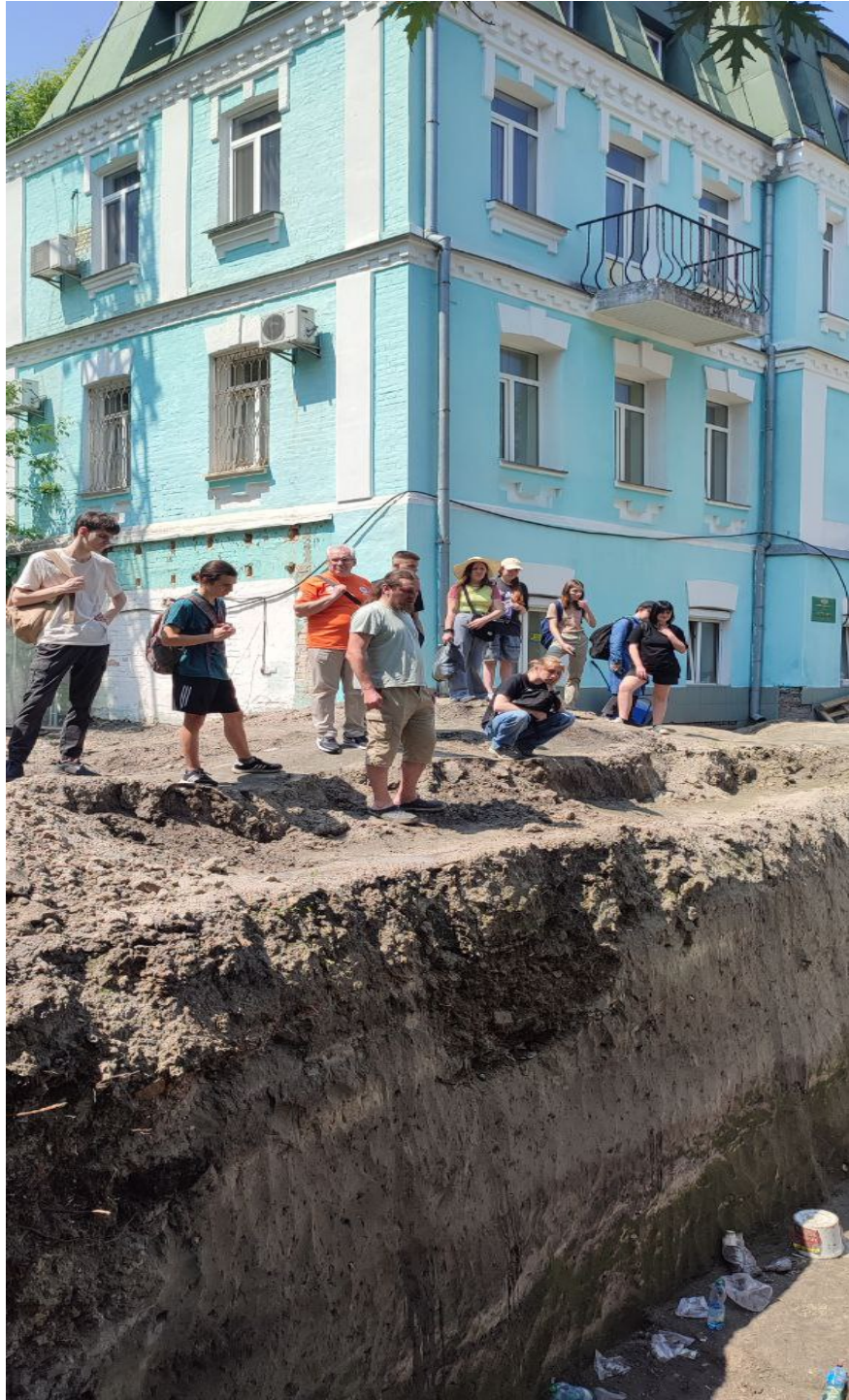


Рис. 7. Знайомство з базою практики



Рис. 8. Камеральна обробка матеріалів. Робота у команді, камеральна обробка.



Рис. 9. Камеральна обробка матеріалів. Процес шифрування



Рис. 10. Камеральна обробка матеріалів. Графічна фіксація знахідок.

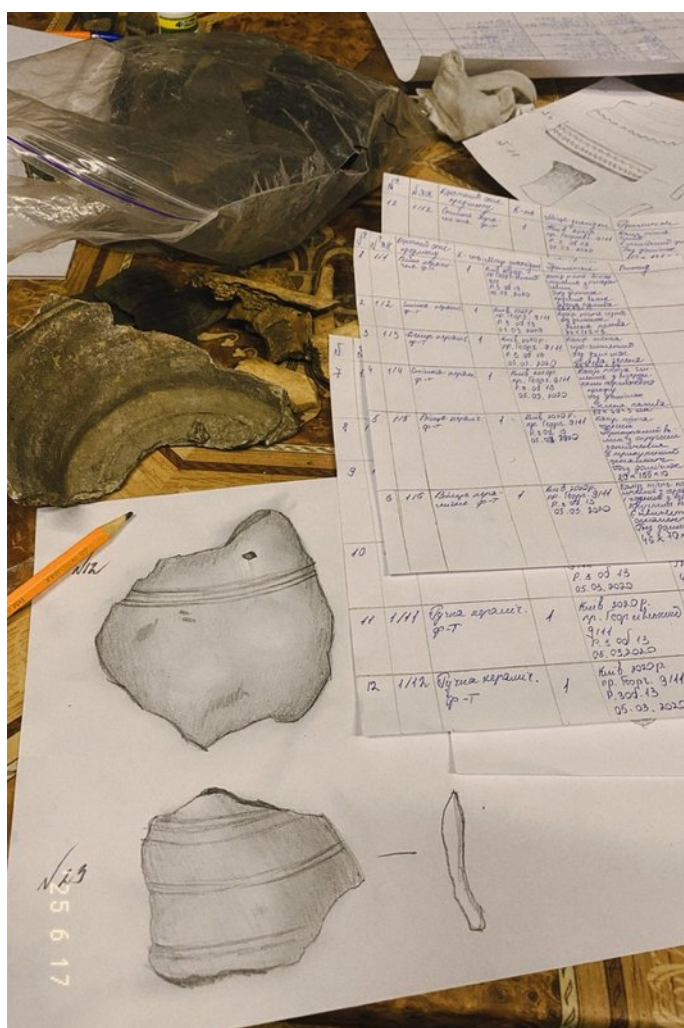


Рис.11. Камеральна обробка матеріалів. Опис матеріалу



Рис. 12. Камеральна робота на вул. Володимирська 3. Помиті знахідки за перший день практики



Рис. 13. Київська експедиція. Камеральна обробка на вул. Володимирська 3. Лекція пані Поліни Городецької щодо малювання археологічних знахідок



Рис. 14. Київська експедиція. Камеральна обробка на вул. Володимирська 3. Помиті фрагменти щелепи зубів коня, окремі зуби та кістки тварин



Рис. 15. Київська експедиція. Камеральна обробка на вул. Володимирська 3. Помита криця з розкопу на вул. Кудрявська 16-А на Копиревому кінці.



Рис. 16. Київська експедиція. Камеральна обробка на вул. Володимирська 3. Цінний глечик який зберігся майже в цілісній формі.



Рис. 17. Камеральна обробка матеріалів. Знахідки з могильника(пряжки ременів, фібули, 2 леза від сокири, 2 браслети 2 шийні гривні).

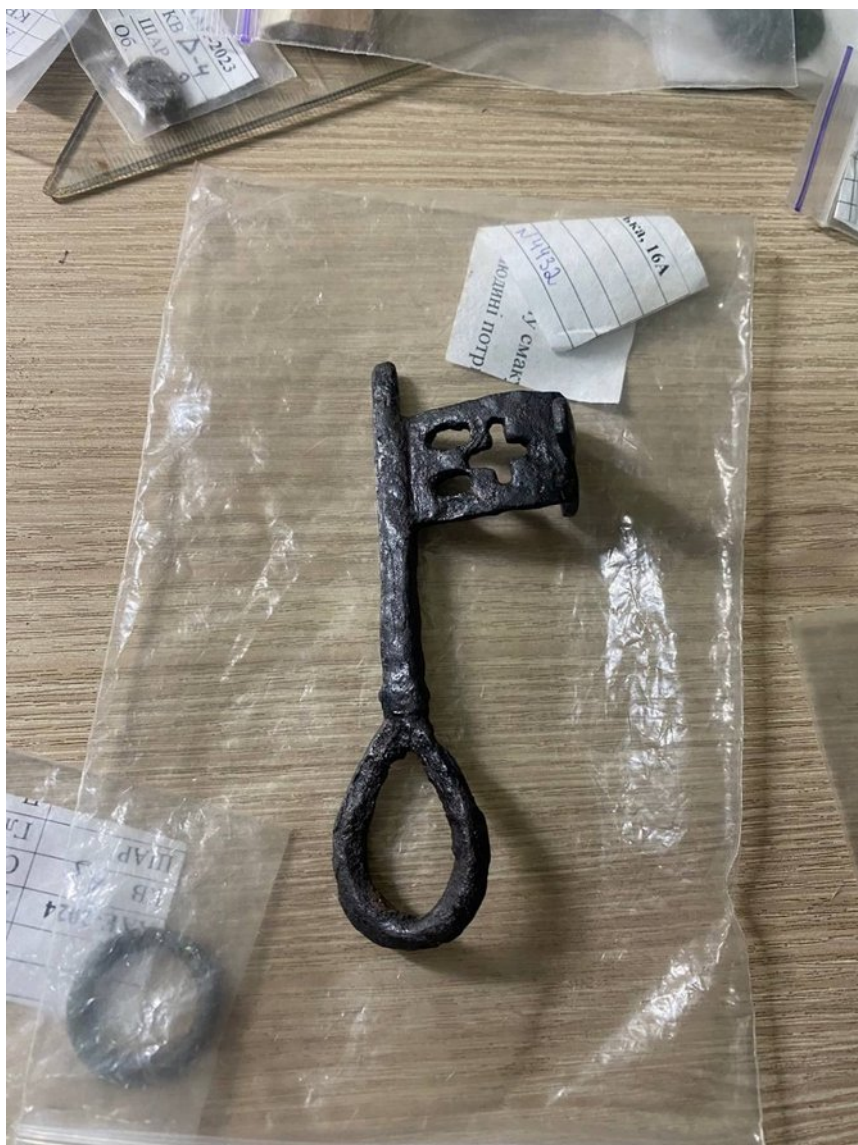


Рис. 18. Камеральна обробка матеріалів. Ключ, залізо